

Z chýše do paláce

Aneb jak žili staří Egyptané

Mgr. Martina Bardoňová Ph.D.

ČEgU FF UK

Prameny

- archeologické
 - sídliště/domy
 - nábytek/věcí denní potřeby/hry/nástroje
 - keramika
 - rostlinné a živočišné zbytky
 - jídlo (např. chléb)
 - tělesné ostatky
 - pečeti
- ikonografické
 - reliéfy/malby v hrobkách
 - na rakvích/sarkofázích/papyrech
 - modely
 - ostraka
- psané
 - literární díla
 - dopisy
 - účty a další dokumenty úředního charakteru
- etnografické
 - paralely ze středověkého – moderního Egypta

*Část první:
úvod na scénu, aneb
životní prostor starého
Egyptana*

Handwritten text in Arabic script, likely a transcription of an ancient document. The text is organized into several sections, with some lines numbered 1 through 9. The script is dense and appears to be a form of shorthand or a specific dialect.

1. ١٠
 2. ١١
 3. ١٢
 4. ١٣
 5. ١٤
 6. ١٥
 7. ١٦
 8. ١٧
 9. ١٨

D. Beschreibung der Rüstung
 ١٩
 ٢٠
 ٢١
 ٢٢

C. Zeugnisse
 ٢٣
 ٢٤
 ٢٥
 ٢٦

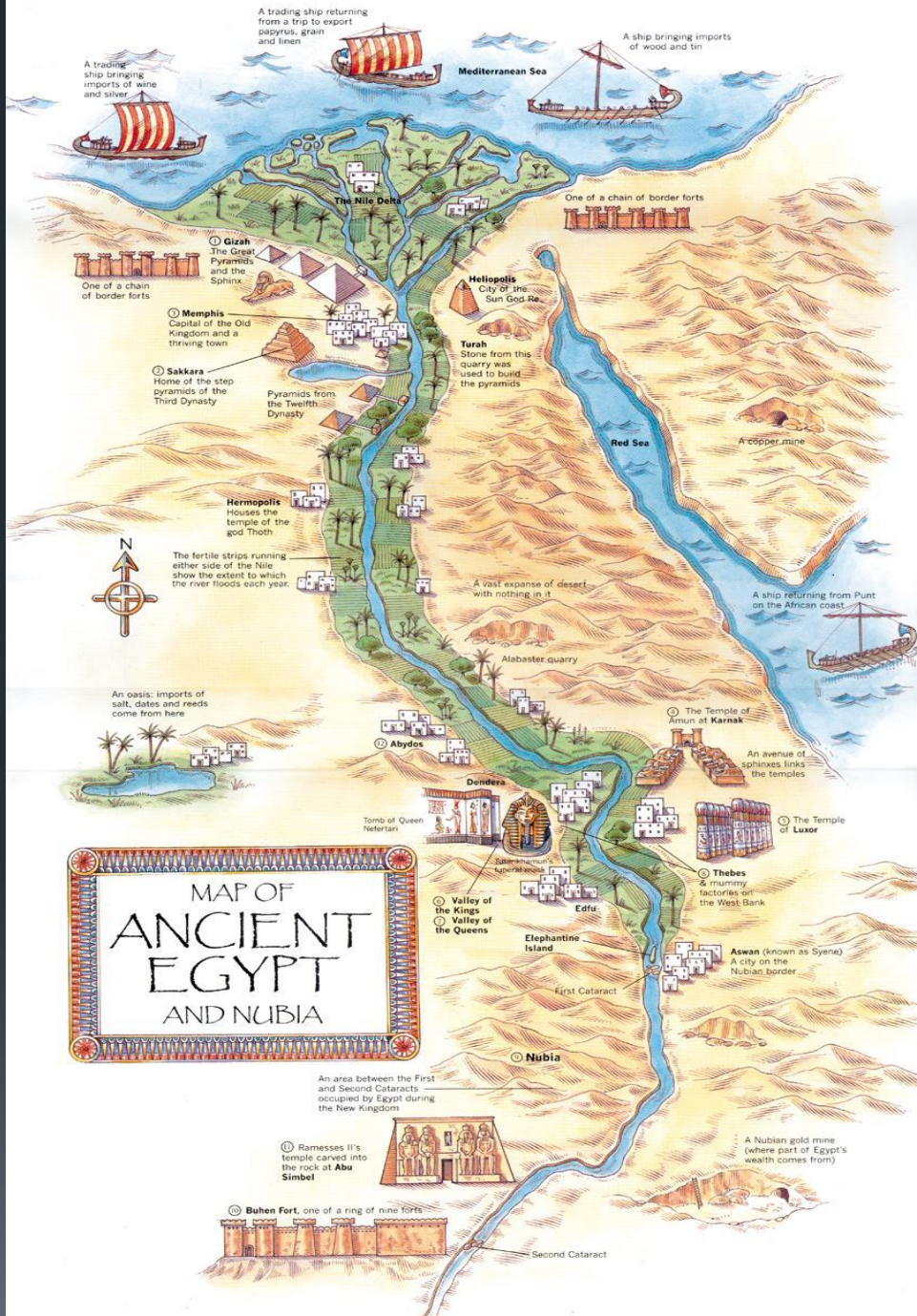

Krajina

- proměna (aridizace)
- konvexní tvar nilského údolí
- „basins“
 - nejjižnější část Egypta - relativně malé bazény (zvládnutelné na lokální úrovni)
 - střední Egypt relativně velké bazény (kooperace na regionální úrovni)
- Delta původně bažinatá/postupné vysušování a kolonizace
- Fajjúm (vysušování od Střední říše)
- Poušť zdroj nerostných surovin
- po část roku Nil obtížně splavitelný (lokální a regionální odlišnosti)

Umístění sídlišť (Manfred Bietak):

- „*Gezira-towns*“: na pozdně pleistocénních sedimentech, které vlastně tvořily jakýsi ostrov, který byl mimo dosah záplav.
- „*Levee-towns*“: na vrcholu vysoké (hráze, náspu, valu). Většinou byla dlouhá a úzká a rozkládala se podél řeky.
- „*Tell-towns*“: obydlená už delší dobu, každé město z předchozích dvou typů, ve kterém rozpoznáváme několik vrstev je tell-town.
- „*Města na okraji pouště*“: většina specializovaných sídlišť

Město

egyptština před MK nerozlišovala města od ostatních sídlišť njw.t

Hoffman:

- centrální místo z hlediska geografického a kulturního
- výkon politické kontroly
- relativně velká a hustá populace
- komplexní dělba práce
- vnitřní sociální stratifikace

D. Soulié:

- hradby či ohradní zeď
- chrám či svatyně
- příslušná administrativa
- centrum směny (místo pro směňování produktů navštěvované obyvatelstvem z okolí)
- pestřejší škála aktivit, zejména řemeslných.
- obýváno dostatečnou populací obyvatel, kteří jsou dostatečně diversifikováni

-
- každé sídliště, které nesplňuje většinu těchto kritérií, by mělo být považováno za vesnici X sídliště v Egyptě nebyla nikdy „exkluzivně městská“
 - vysoké procento farmářů
 - malá velikost
 - forma ne tolik kompaktní
 - v Egyptě vznikala celá řada silně specializovaných sídlišť (pyramidová města, pohraniční pevnosti...), ta mohla mít poměrně vysoký počet obyvatel, ale jejich populace nebyla „dostatečně“ různorodá
 - Po určitém čase však zmizely všechny naplánované pravidelnosti a obyvatelé si přizpůsobovali okolí svým potřebám

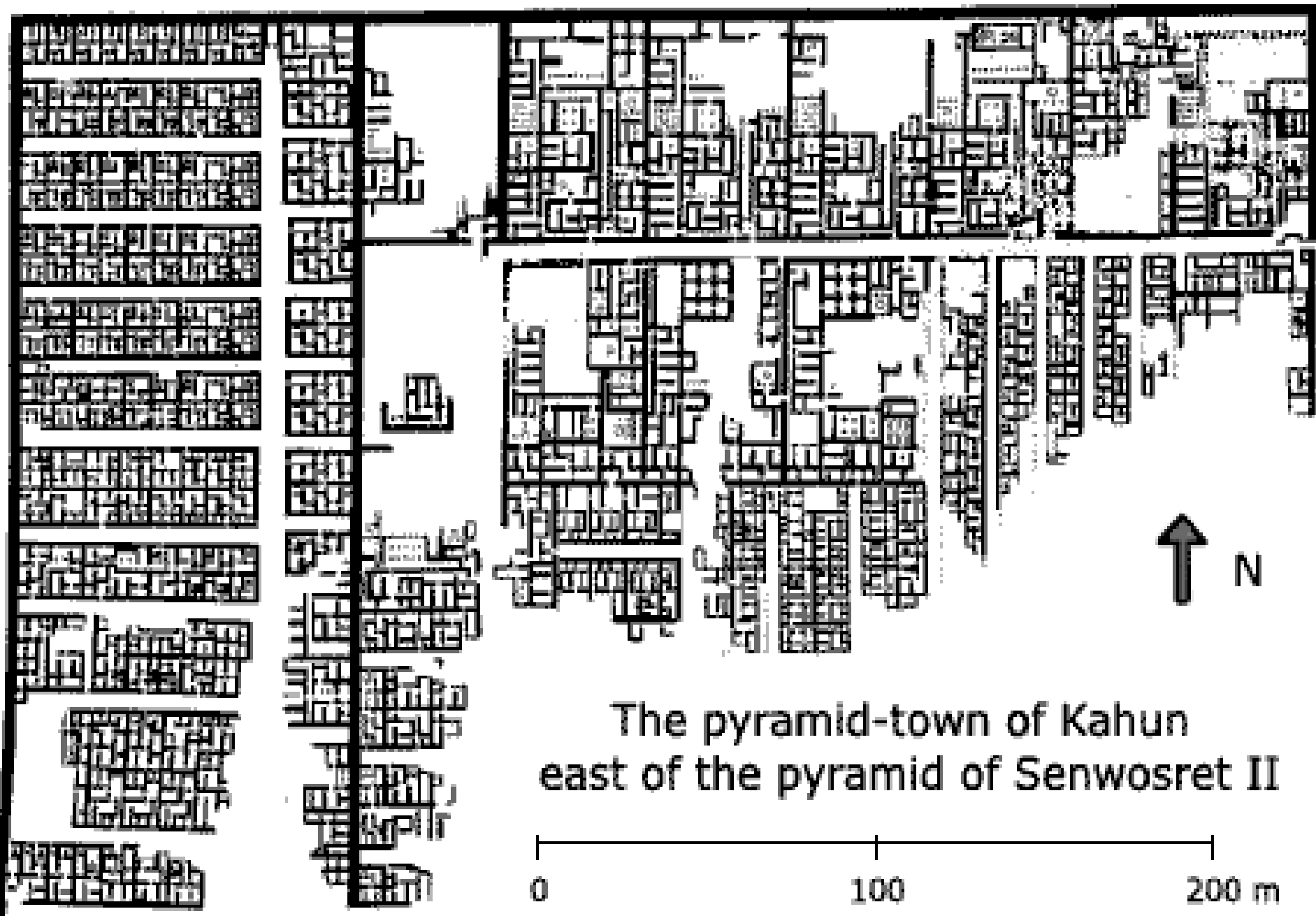
Obecný charakter měst:

- ČTVRTI: vnitřní dělení města sice doloženo několika texty a fyzickými doklady (z hlediska funkčního či sociálního)

X

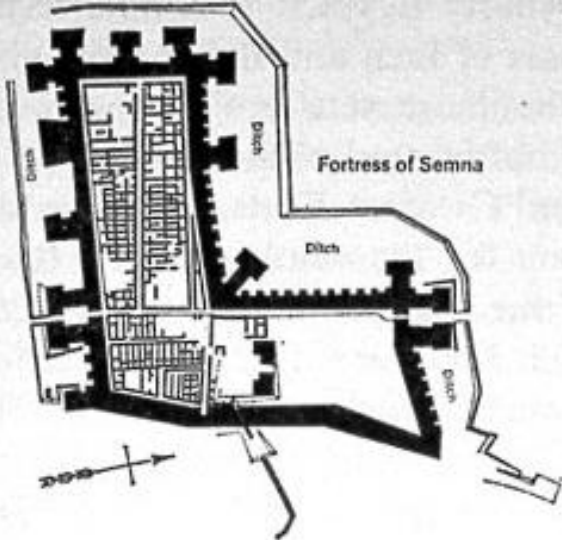
ne všechna města byla striktně rozdělena

- VEŘEJNÁ MÍSTA: zdá se, že staroegyptská města nedisponovala žádným náměstím
- CIRKULACE: Ulice (základní prostředek umožňující cirkulaci) byly povětšinou úzké (2-3m)
 - většina měla jako povrch pouze udusanou hlínu
 - výjimečně cihlové dláždění (Buhenu, Kahunu),
 - ulice nebyly vybaveny postranním chodníkem a nebyly určeny pro žádné vozidlo
 - některé ulice byly opatřeny kanálky pro odvod vody.
- HRADBY: existence závisí na umístění města a na konkrétním historickém období. 2 typy ohrazení – funkční hradby (exponované místo)/ohrazení (relativní bezpečí)

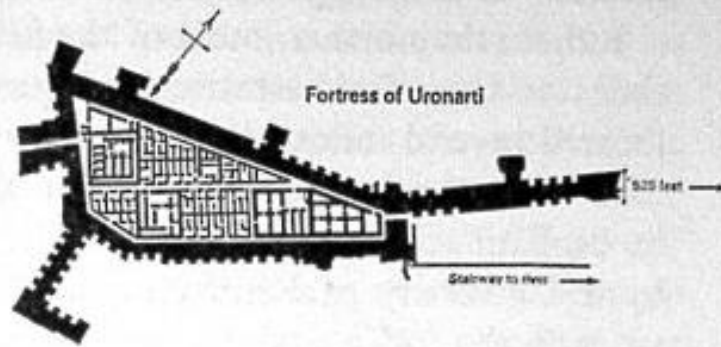

The pyramid-town of Kahun
east of the pyramid of Senwosret II

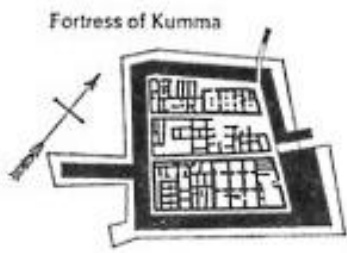
0 150 feet

Fortress of Semna

Fortress of Uronarti

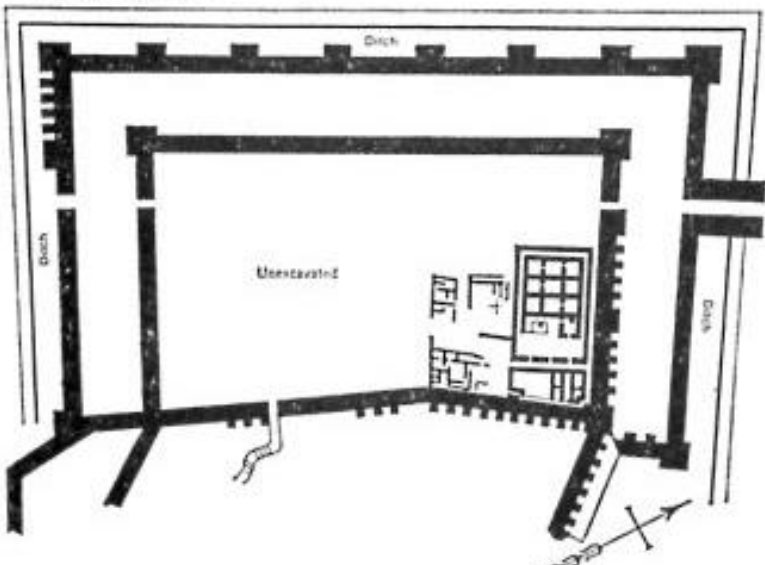

Fortress of Kumma

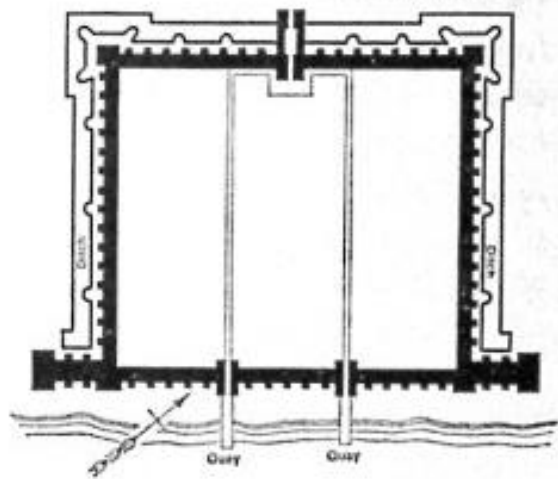

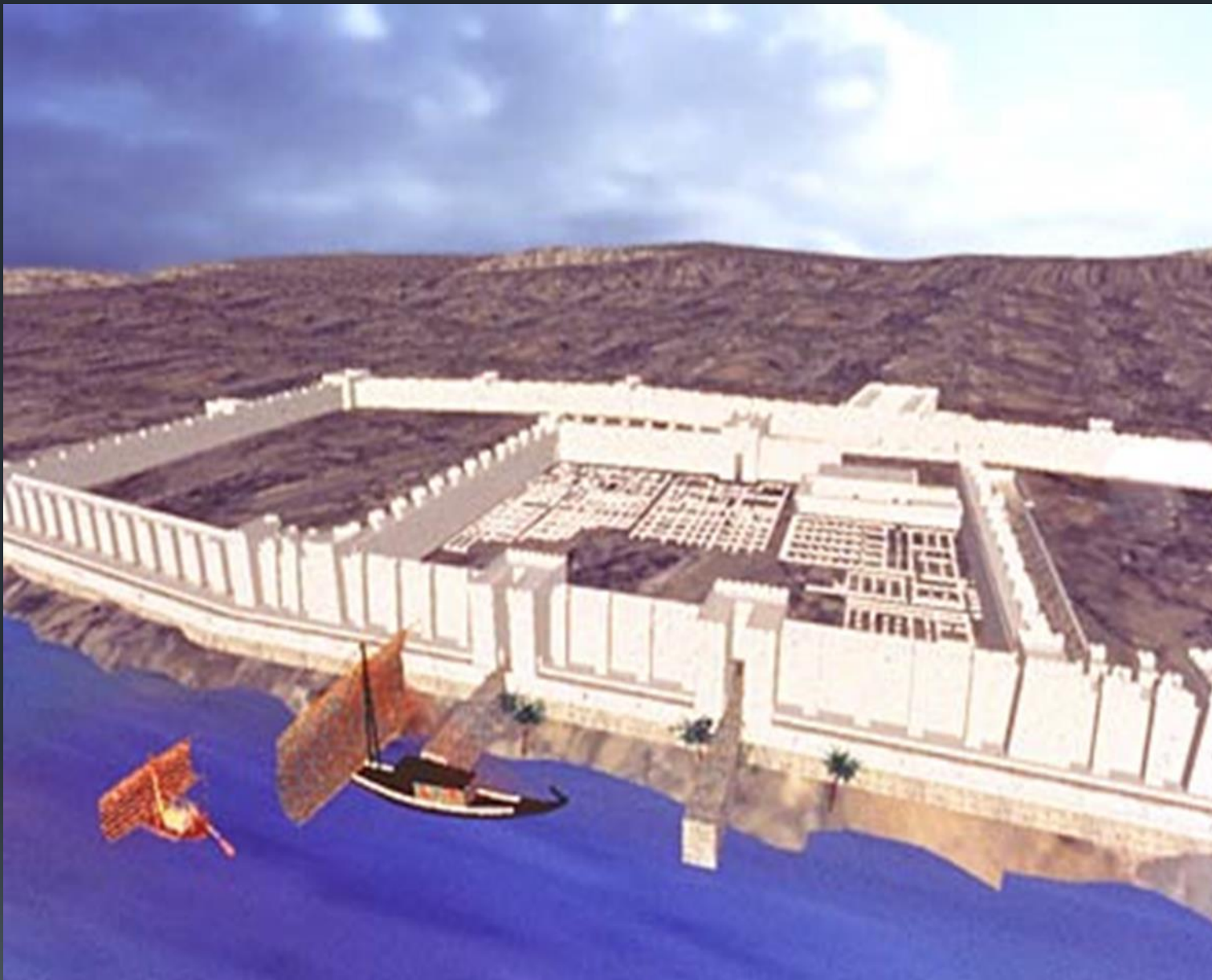
Fortress of Shelfak

Fortress of Mirgissa

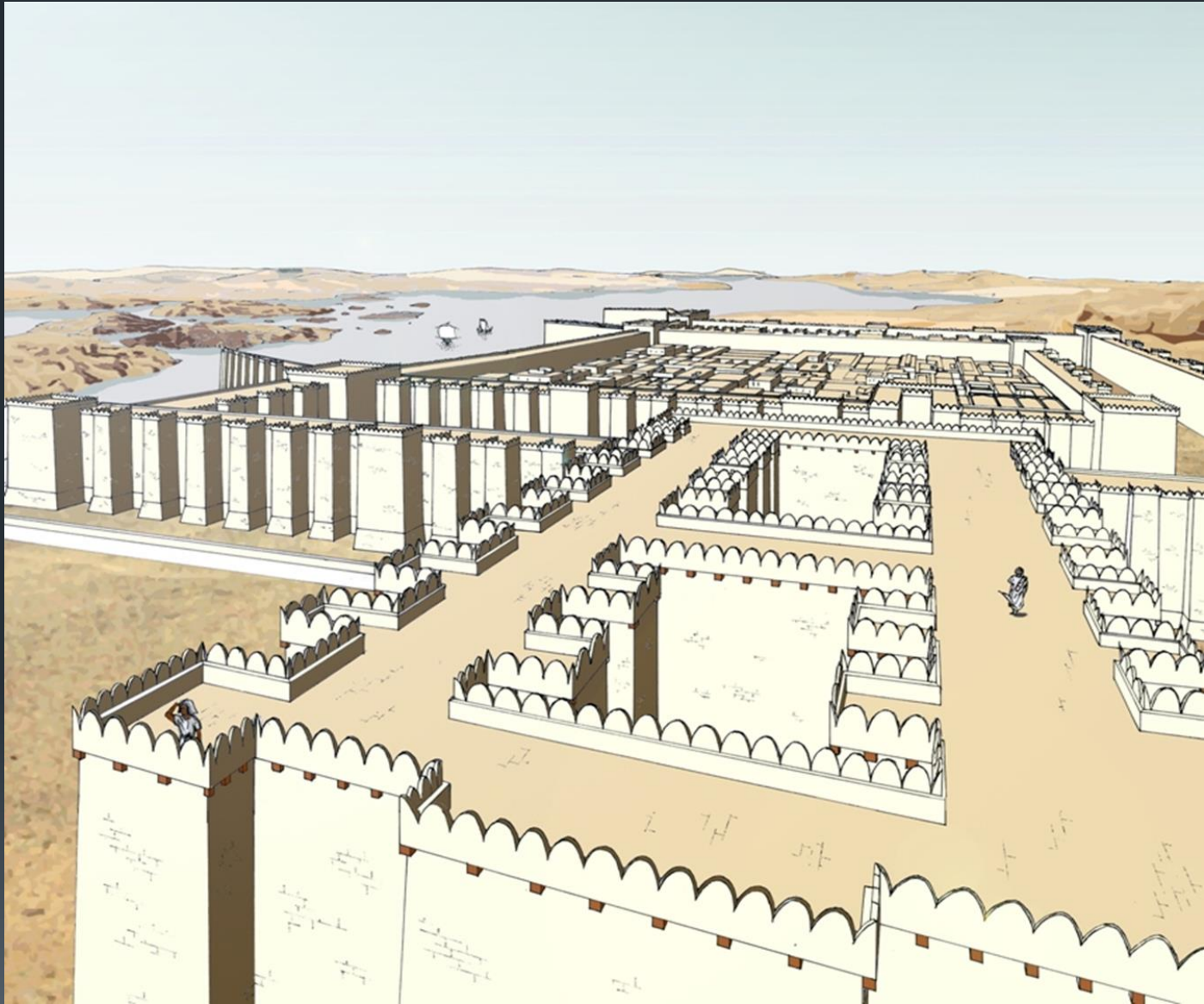

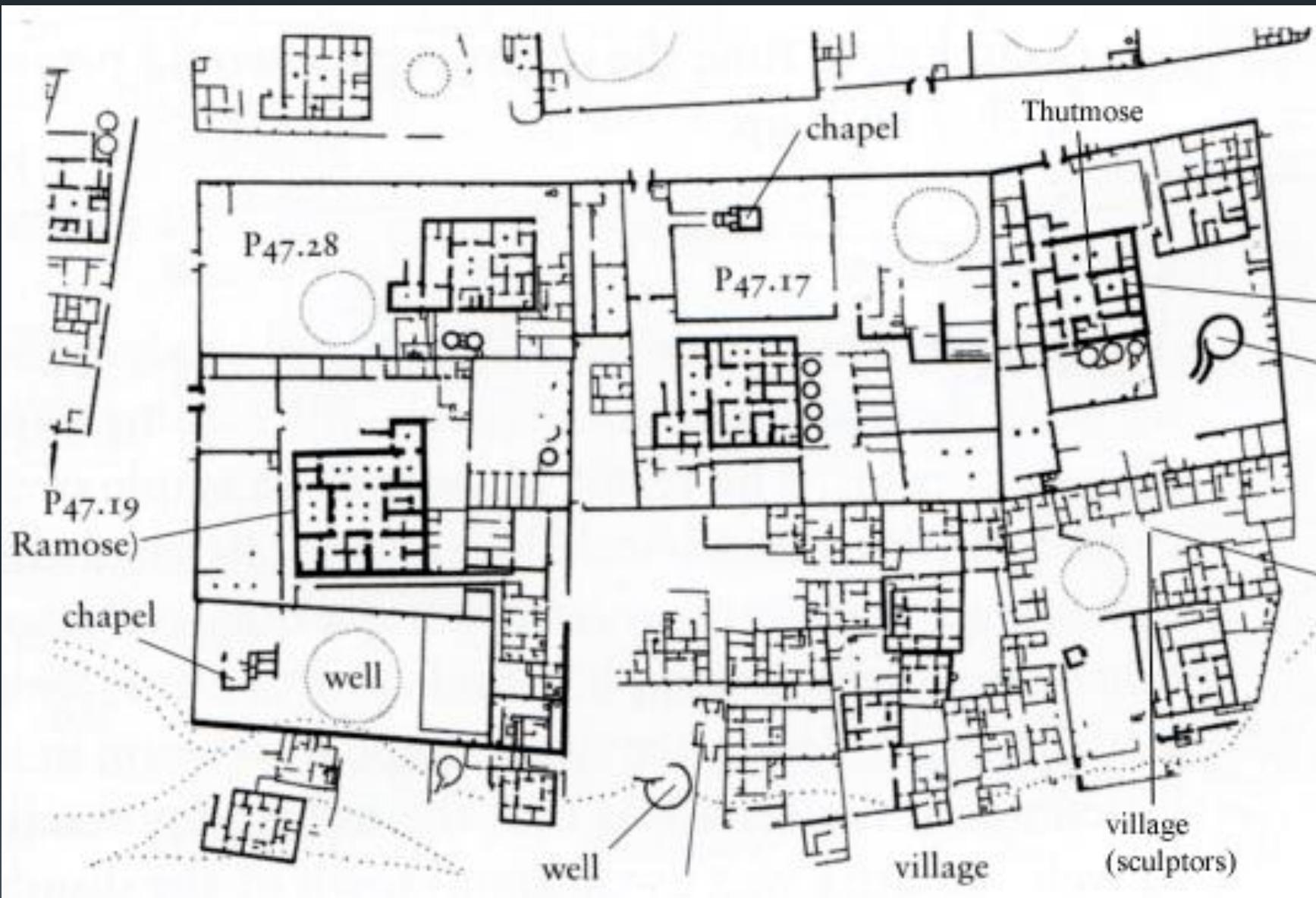
Fortress of Buhen

Rekonstrukce nubijské pevnosti Buhen na 2. nilském kataraktu
(Střední říše, 12. Dynastie/přestavěno v Nové říši 18. Dynastie)

Část Tell el-Amarny/Achetatonu (Nová říše, 18. Dynastie)

Příbytky

- uzpůsobeny klimatickým a místním podmínkám (zejména rozvržení jednotlivých místností)
- důraz spíše na interiér domu než na exteriéry
- společné prvky, nejen v rámci egyptských obytných domů, ale i společné prvky s obytnými domy na předním východě
- neexistuje jediná typologie (viz von Pilgrim, Bietak) avšak základ: 2 koncepčně odlišné typy (dále rozdělené na podtypy)

- **Skupina A** (např. Tell el-Dab'a, Kahun, Wah-sw.t):
- především Střední říše a Druhé přechodné období
- hlavní znak = obývací/ústřední místnost mezi dvěma vedlejšími místnostmi.
- zahrnuje tři podtypy A I-III

- **Skupina B:**
- považována za typickou v Nové říši ale doložena po celou historii
- 1 obývací místnost a okolo 2 místností (později obývací pokoj obklopen ze všech 4 stran = vestibule + vedlejší místnosti)
- podtypy I – V.

Stavební materiál

- základním stavebním materiálem pro stavbu příbytků po celou historii = NEPÁLENÉ CIHLY
- kámen využíván minimálně – znak vyššího společenského statusu (využití na více namáhané části domu)
- Dřevo využíváno zejména na okenice, stropní konstrukce, dveře a sloupy + vybavení domu
- Palmové větve a další organický materiál

The Setting

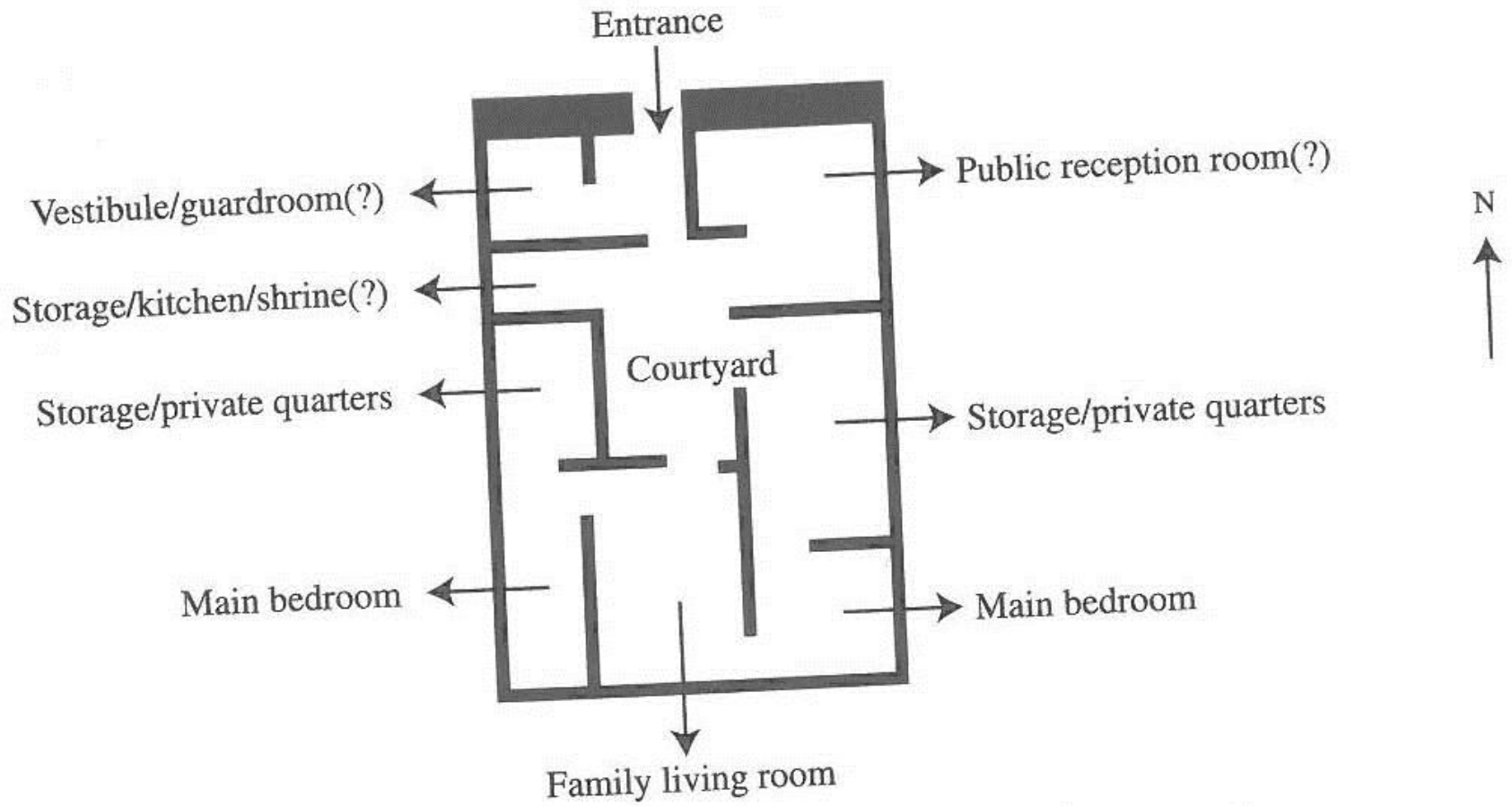

Figure 1.4 Plan of Hedjerit's house in rank B (courtesy of JJ Shirley).

Vily – příbytky elitních úředníků

„Postavím ti ve tvém městě nový dům, na všech jeho stranách budou stromy. V něm budou stáje. Jeho sýpky budou plné ječmene a pšenice...“

Bud' písařem

Pap. Lansing 11, 3–5

- nejznámější příklady Střední a Nová říše: Kahun, Wah-sut, Amarna
- (Kahun: 2536 m², Wah-sut: 4264 m²)

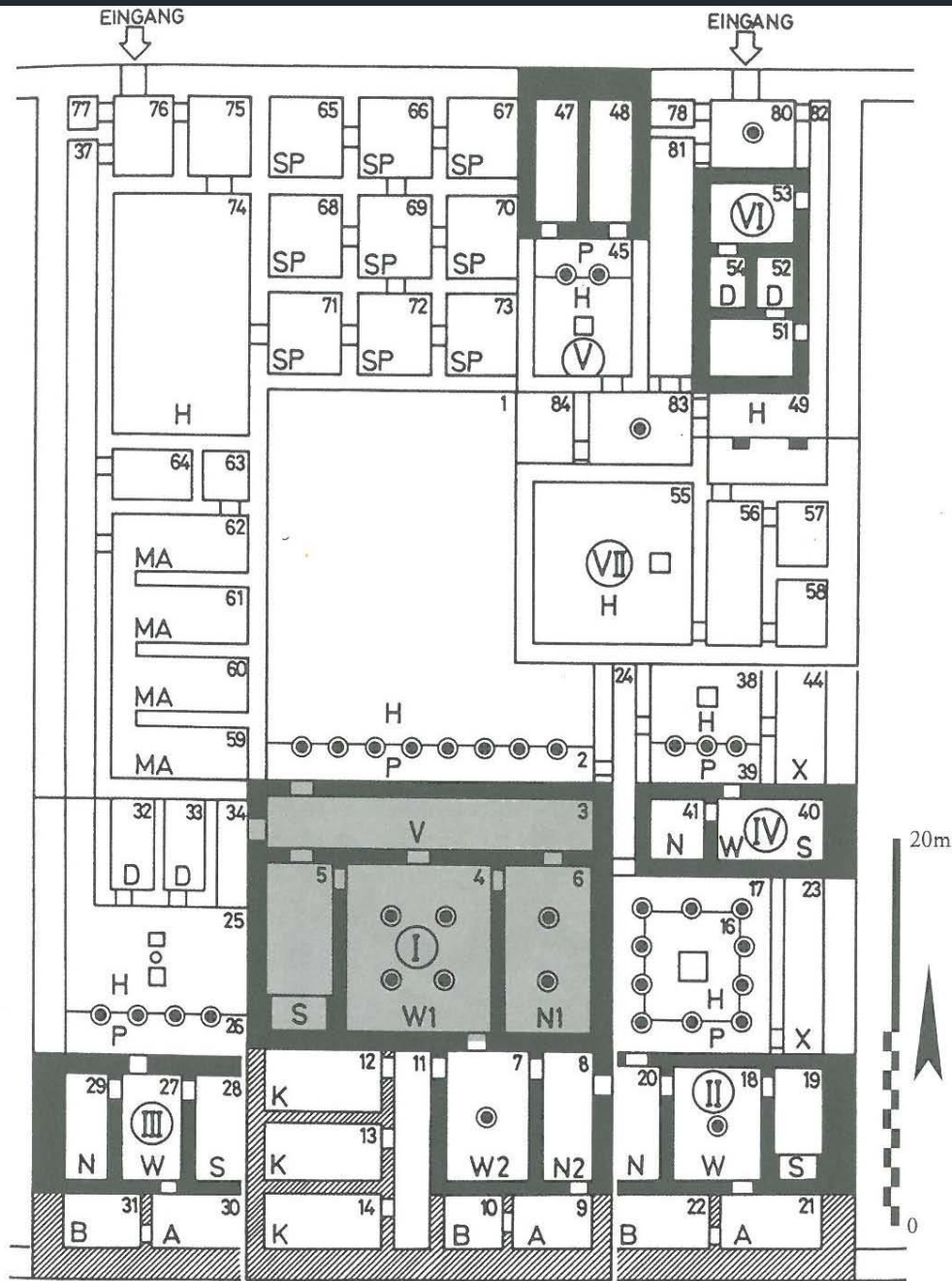
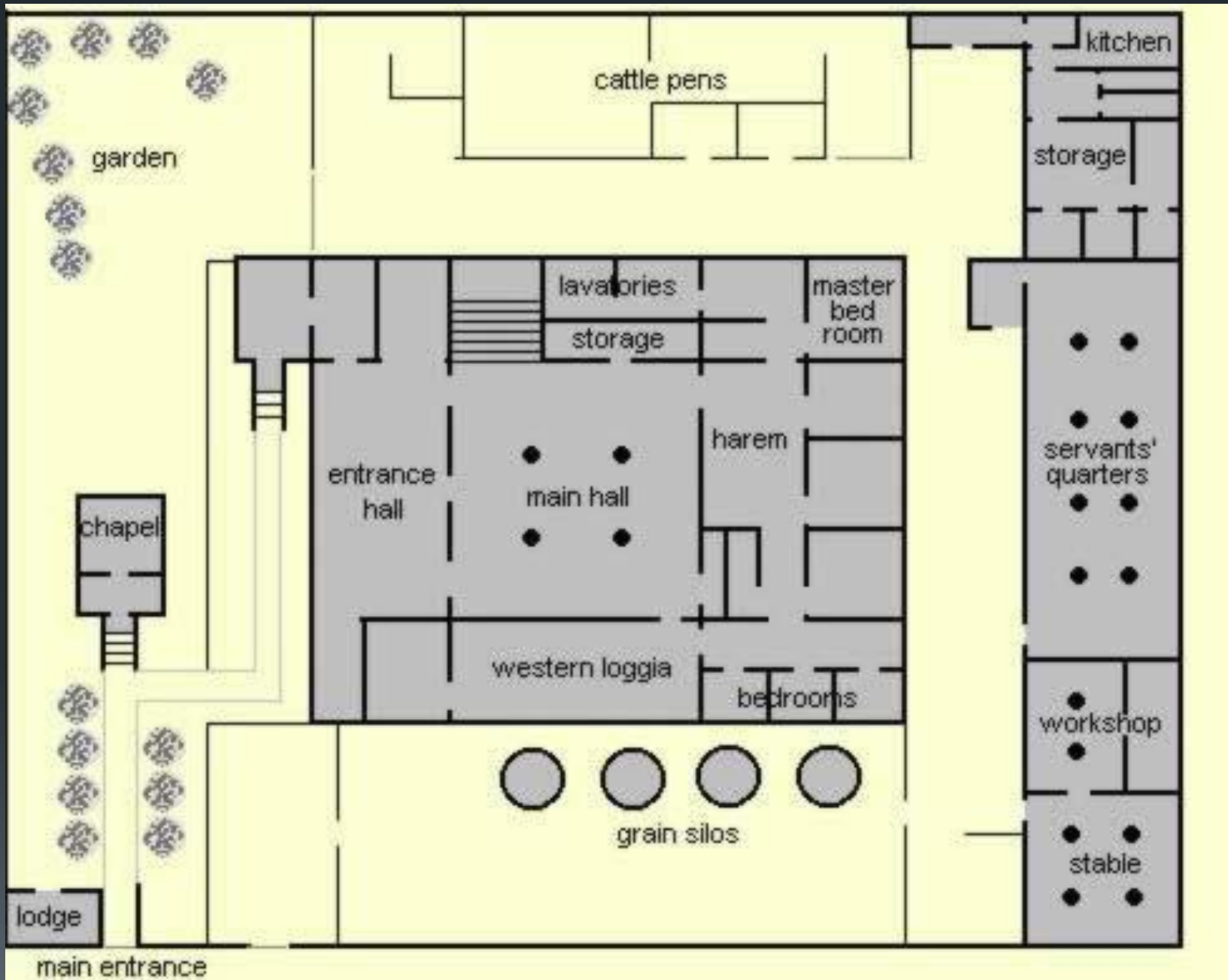
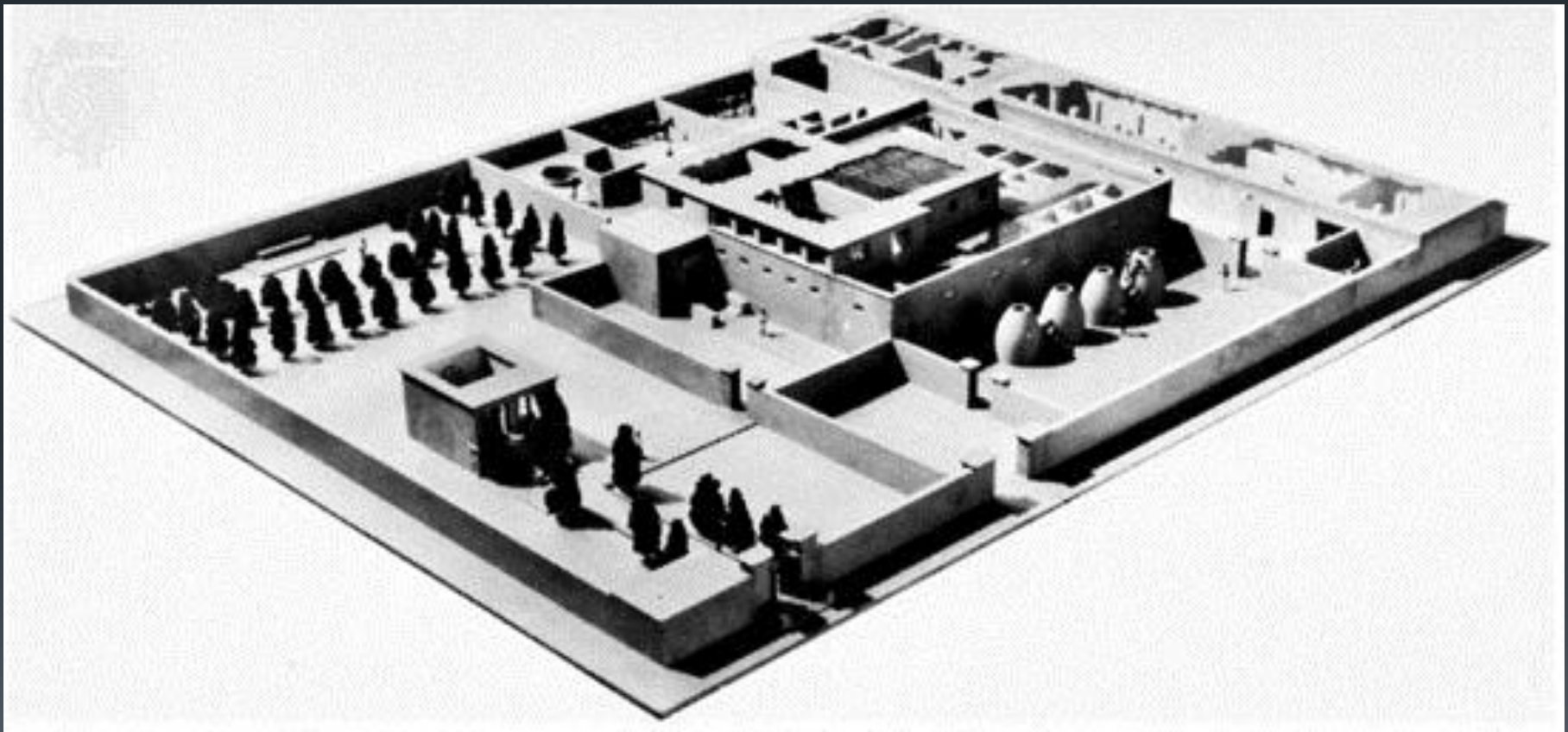

Fig. 20b The El-Lahun house

Paláce

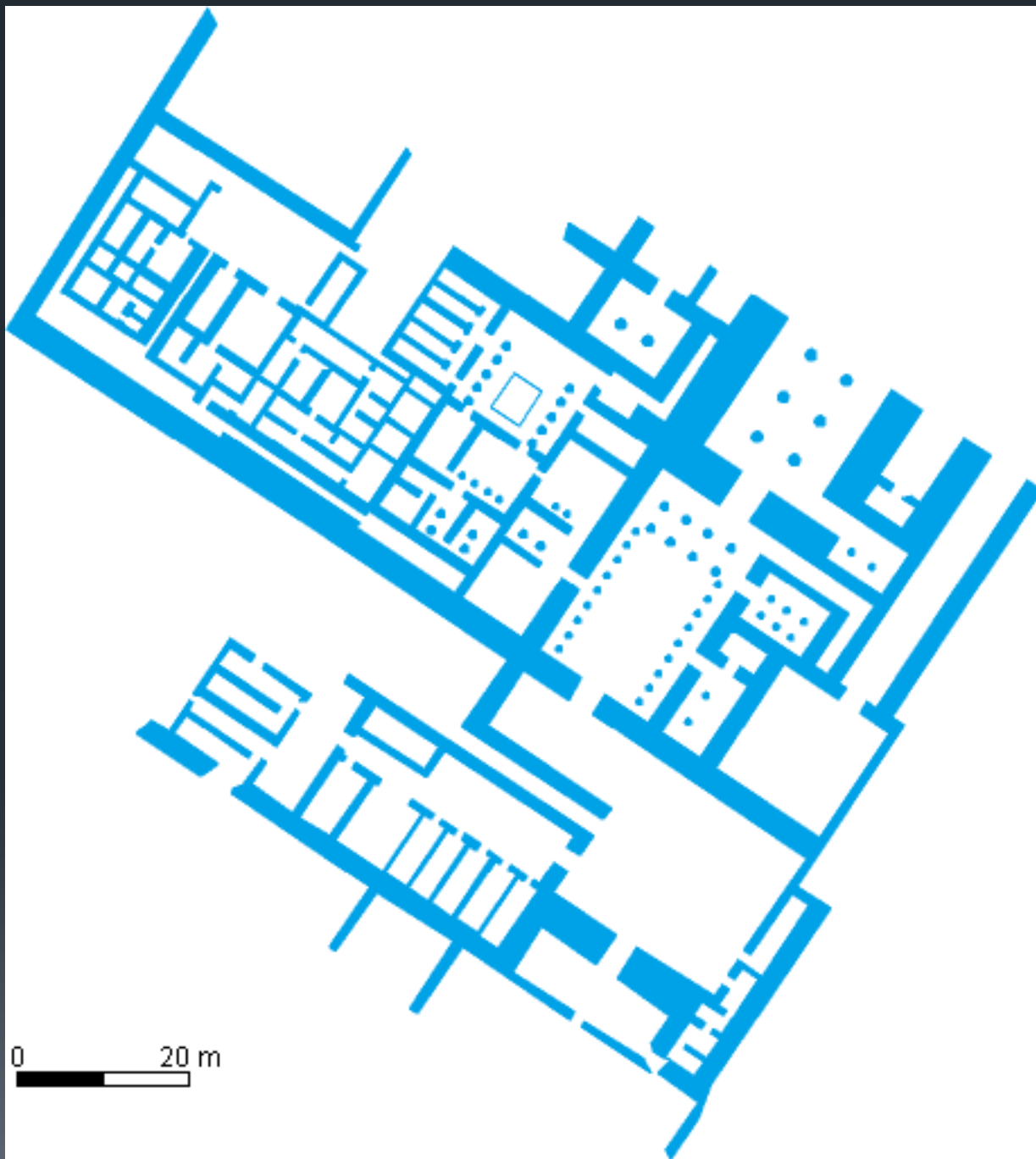

„Postavil jsem palác vyzdobený zlatem, jeho stropy jsou z lapisu lazuli
...Dveře byly z mědi západky byly z bronzu.“

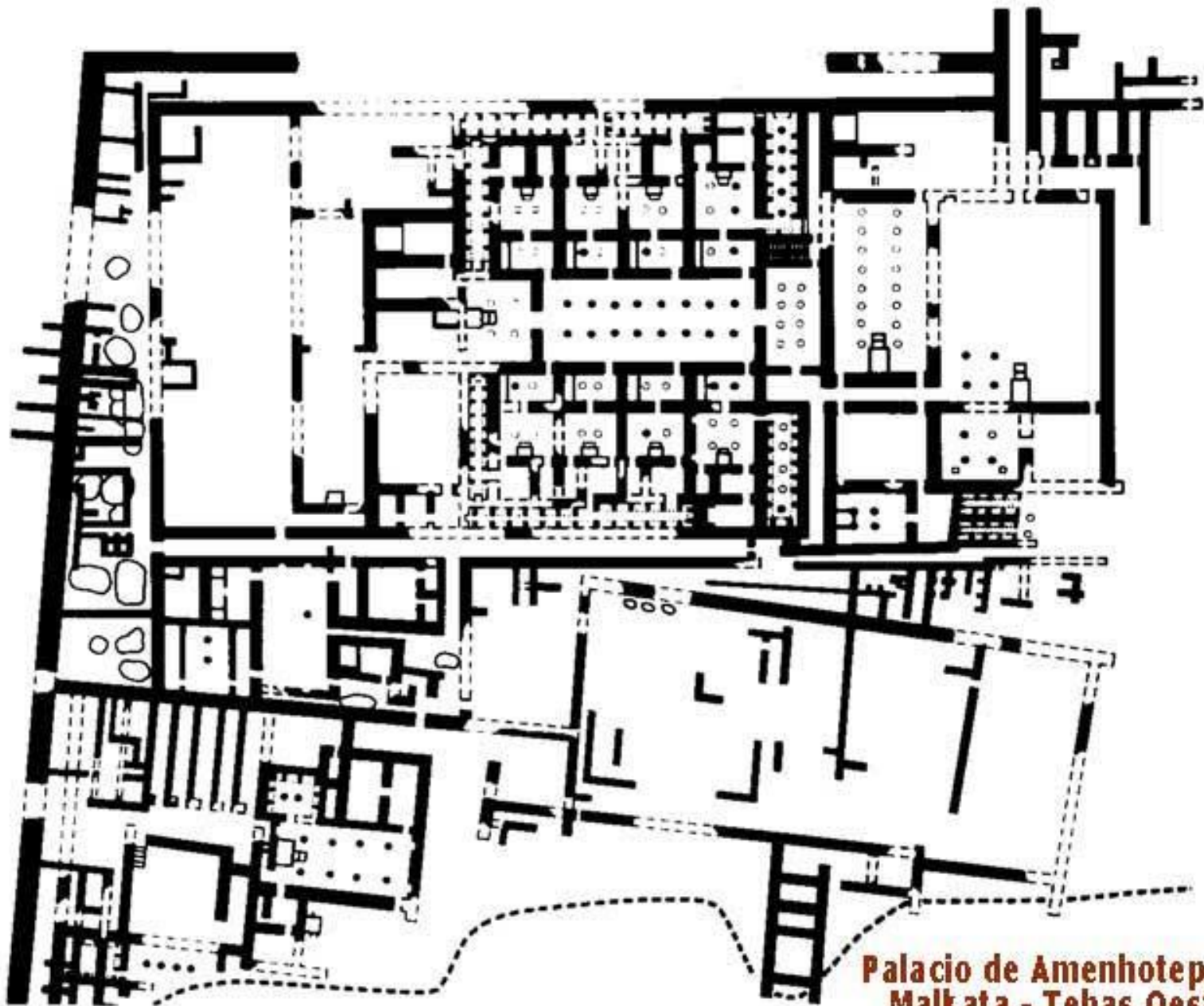
Naučení krále Amenemhata I.

- známy nejen paláce královské (Théby, Núbie, Amarna, Avaris) ale i guvernérů (Bubastis, Ain Asíl, Elefantina)
- Egyptština má několik slov pro palác – aH, Xnw, pr aA, pr-nswt atd.
- různé typy paláců podle jejich funkce: residenční, administrativní, ceremoniální, chrámový palác
- Základní koncepce se neodlišovala od jiných obydlí
- větší (silnější zdi; větší pokoje; častější používání kamene apod.) Např. vlastní palác v Malkatě (Nová říše) cca. 6250 m², celý palácový komplex (hospodářské zázemí) 20000 m²; velký palác v Amarně přes 15000 m²
- větší hospodářské zázemí
- více skladovacích prostorů

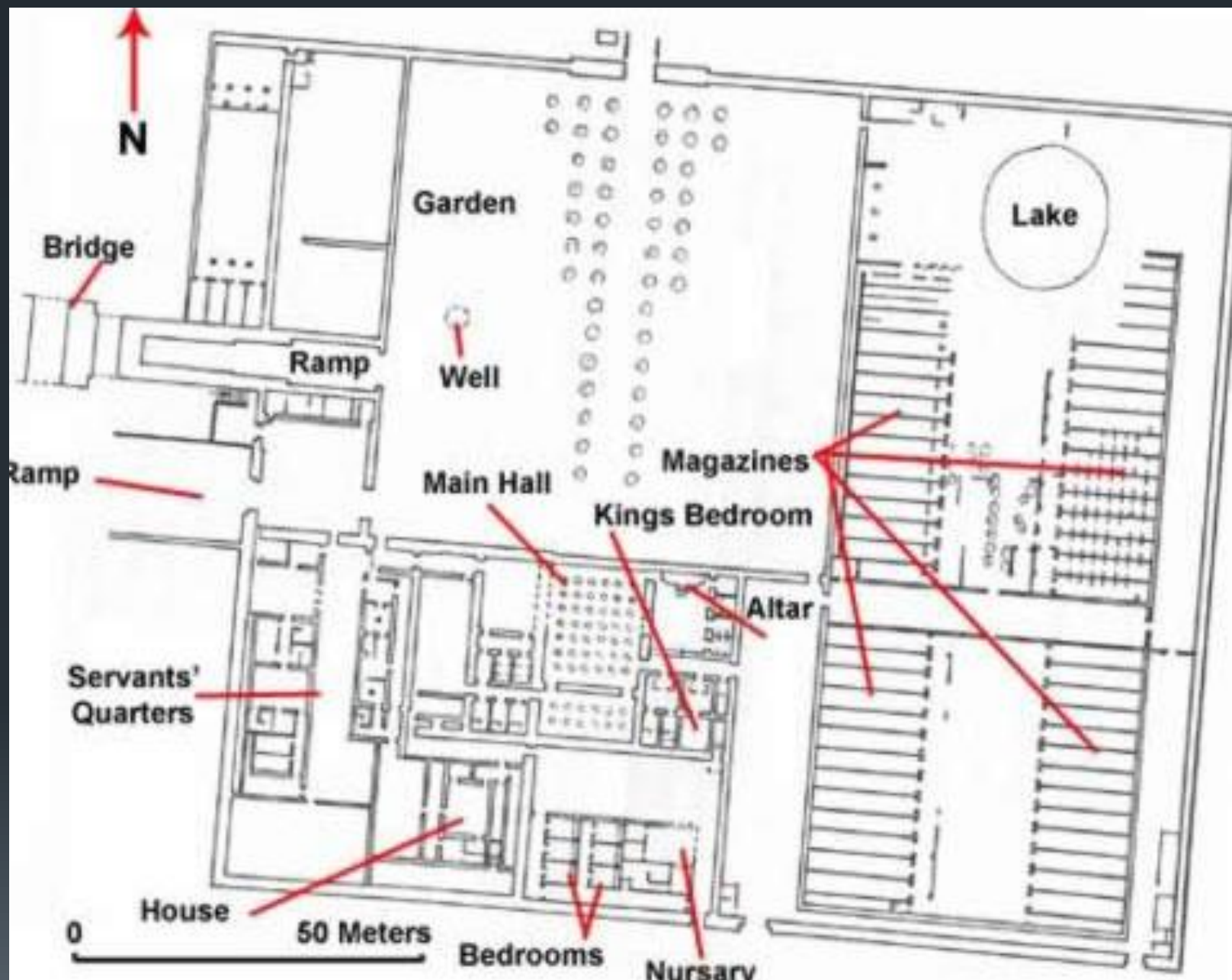

palác guvernérů v
Bubastidě, Střední říše

**Palacio de Amenhotep III
Malkata - Tebas Oeste**

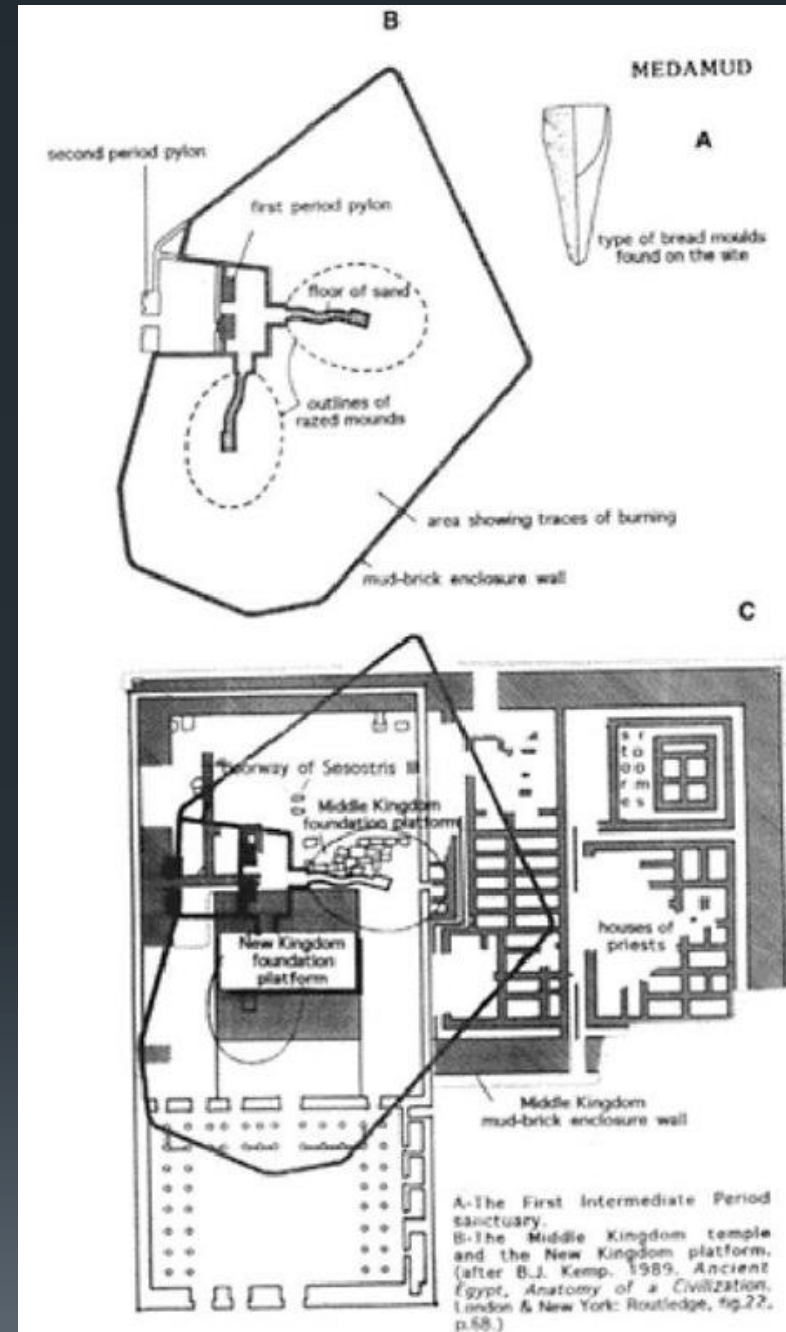

královský palác „the king's house“ v Amarně, Nová říše

Chrámů – domy bohů

- stavební koncept chrámu vycházel z konceptu domu
- koncepce – stavba jako taková prošly obrovským vývojem od pre-formálních chrámů Staré říše, po raně formální chrámy Střední říše až po klasický koncept, známý od Nové říše

Vybavení domů – aneb nábytek

- od 1. dyn. roste počet archeolog a později i i ikonografických a epigrafických dokladů
- domy nábytkem vybaveny jen málo (v mnoha případech náhrada rohožemi)
- základní materiál dřevu; na výplně, ozdoby nebo vybrané část příležitostně i jiné materiály (kovy, slonovina, fajáns, kůže)
- POSTEL – rám s výpletem z rostlinných vláken, nebo kožených řemínků, nohy často vyřezávané, hlavy postelí zvýšené, čelo – běžnější jen v nohách
- podhlavničky, matrace, polštáře
- STŮL – původně kulaté na nízké noze (OK); od MK nízké stolky s s laťovými nohami (podobné podstavcům)
- ŽIDLE (a obzvláště trůny) často vyřezávané nohy (býčí, lví), stejně tak často vyřezávaná opěradla či podpěrky pod ruce, doplněk = polštáře
- nižší stoličky bez opěradel od MK doloženy i skládané
- SKŘÍŇKY běžně hranaté, méně často kulaté, posuvná nebo zvedací výka různých typů, od MK i zásuvky
- nosítka, baldachýny, podstavce, stojany, doložená i záchodová sedátka

Část druhá: od kolébky ke stáří, aneb život Egyptána

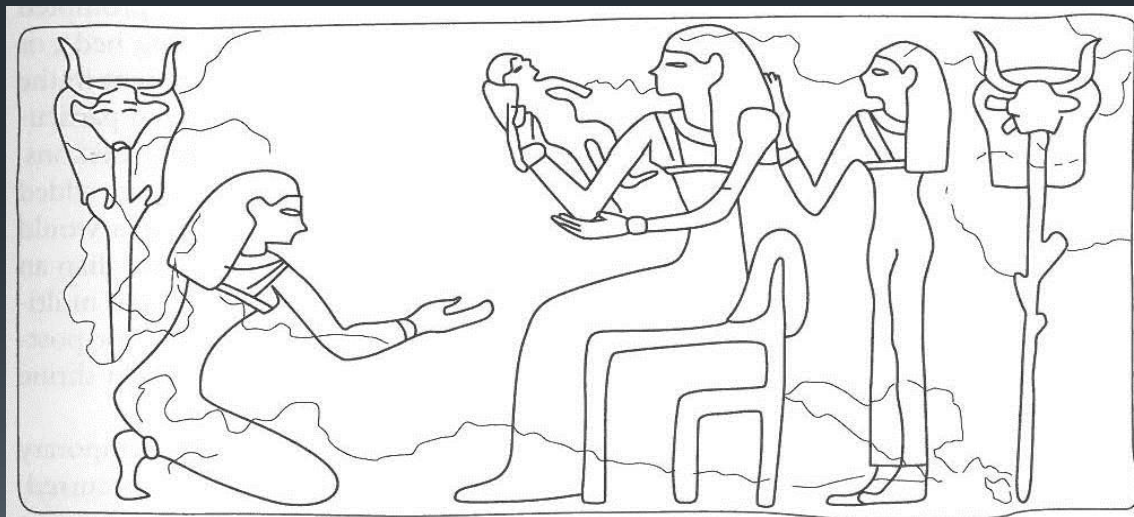

Figure 2.1 Drawing of birth brick (l. 35.0cm × w. 17.0cm) (courtesy of Sam Channer).

Základní údaje o obyvatelstvu:

- průměrná délka života mezi 25-30 lety
- nemoci, paraziti, porody, práce, leckdy podvýživa
- matky požívaly respektu
- dospělosti se mohly dožít průměrně 2-3 děti – moderní odhady
- obrovský rozdíl mezi životem vzdělané elity a zbytku

Struktura společnosti

- přes 90% populace zemědělci, vzdělaná elita max. okolo 2%
- základní jednotkou DOMÁCNOST (rodina + případně další nepříbuzní členové)
- RODINA: termíny pro muže (manžela) (hay)+ ženu (manželku) (hemet) matka (mut) + otec (it), dcera (sat) + syn (sa) a bratr (sen) + sestra (senet), dalšími pojmy označujícími další rodinné vztahy egyptština nedisponovala
- genderově rozdělená společnost, úkoly vyděleny, lze si to povšimnout např. na zobrazeních – muži venkovní činnosti, ženy (domácí) – praní většinou muži – venkovní činnost

Životní milníky

- Narození – krizové období pro matku a dítě
- o dětském životě se toho ví málo
- Adolescence – přechodové rituály?
- Svatba – neznáme rituál, zřejmě hlavně právní akt, ale ze starších dob se nedochovaly ani svatební smlouvy

Vzdělání

- Dostalo se asi 2% populace (alfabetizována)
- v dřívějších dobách se děti (synové) zřejmě učily doma
- je možné, že od Střední říše existovaly i školy pro písaře/ hypotéza nyní napadána
- Domy života – jedna ze stěžejních institucí

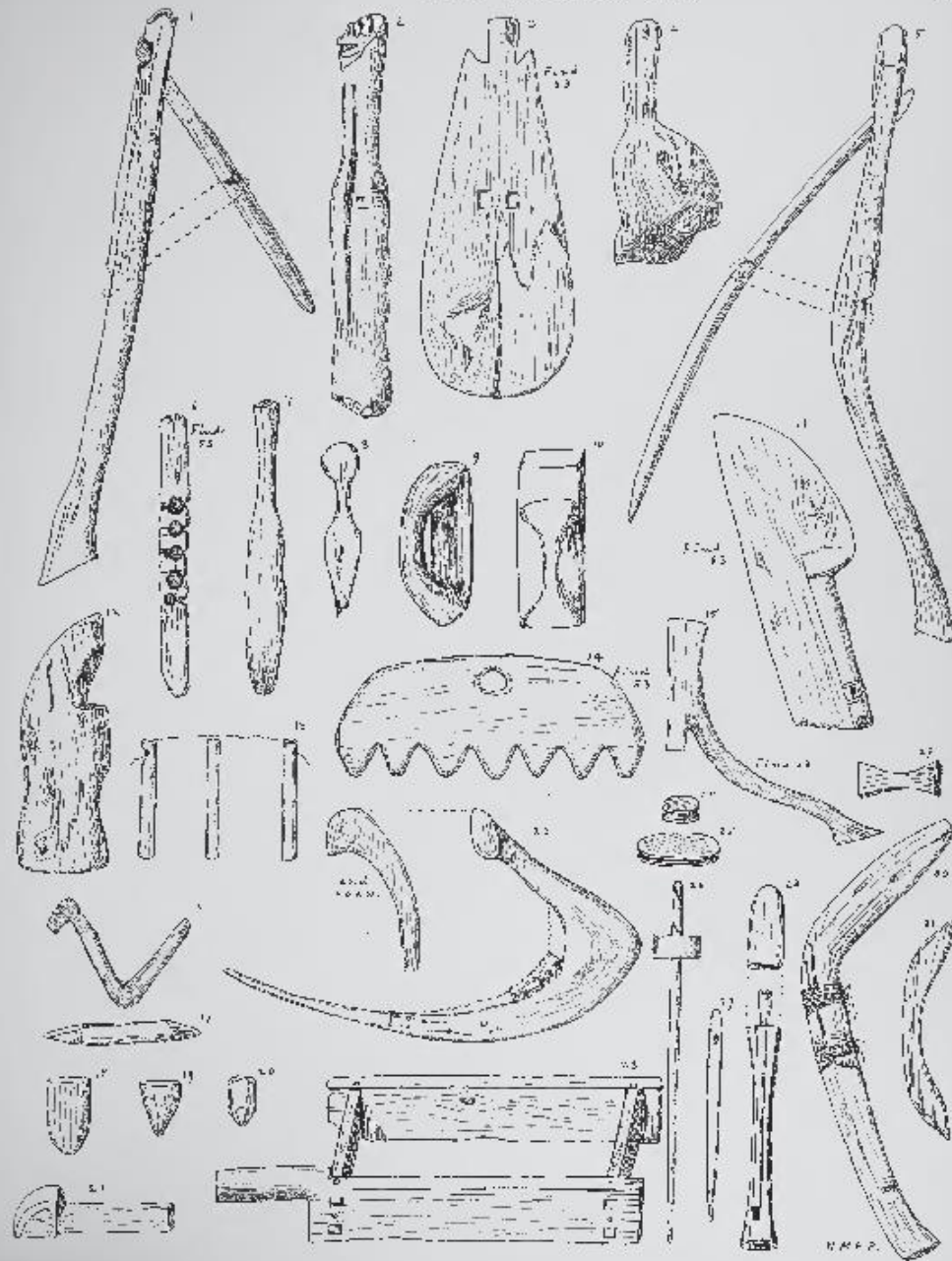
Etické zásady

- HL. PRAMENY: autobiografie, negativní zpověď, naučení (proměny v čase)
- nezneužívat pravomoci
- soudit spravedlivě
- starat se o své „město“
- být věrný panovníkovi
- starat se o potřebné (sirotky, vdovy, hladové, apod.)

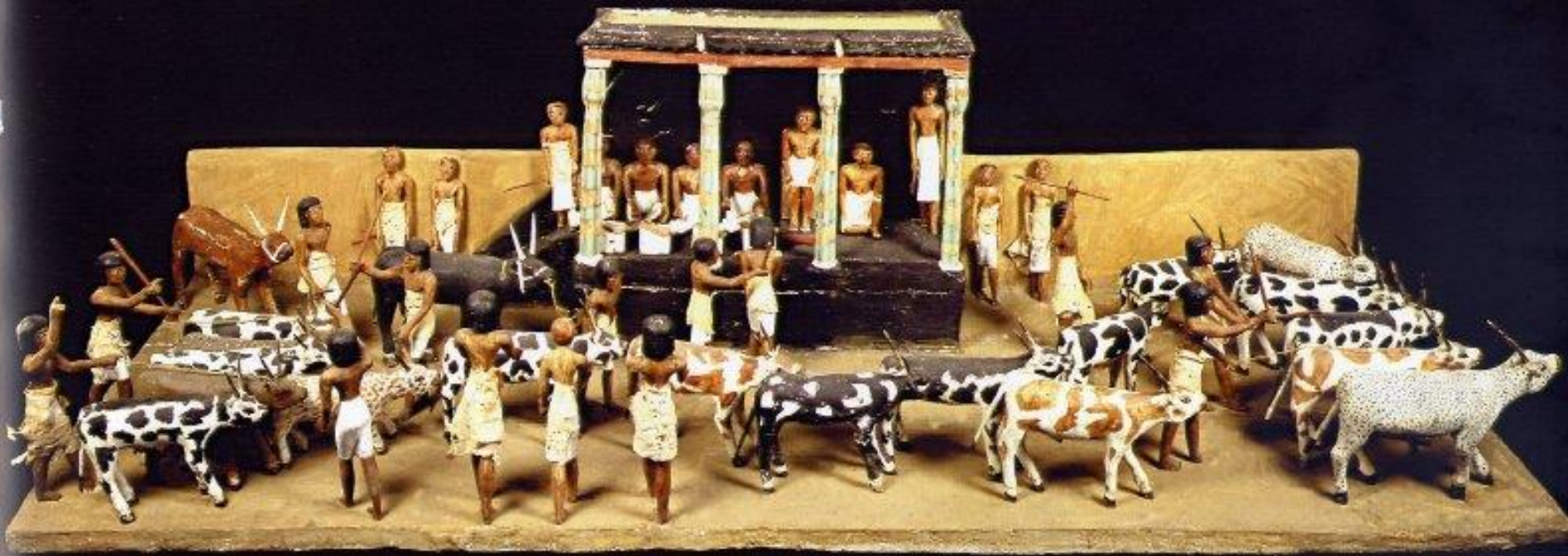
Zemědělství – základ života v Egyptě

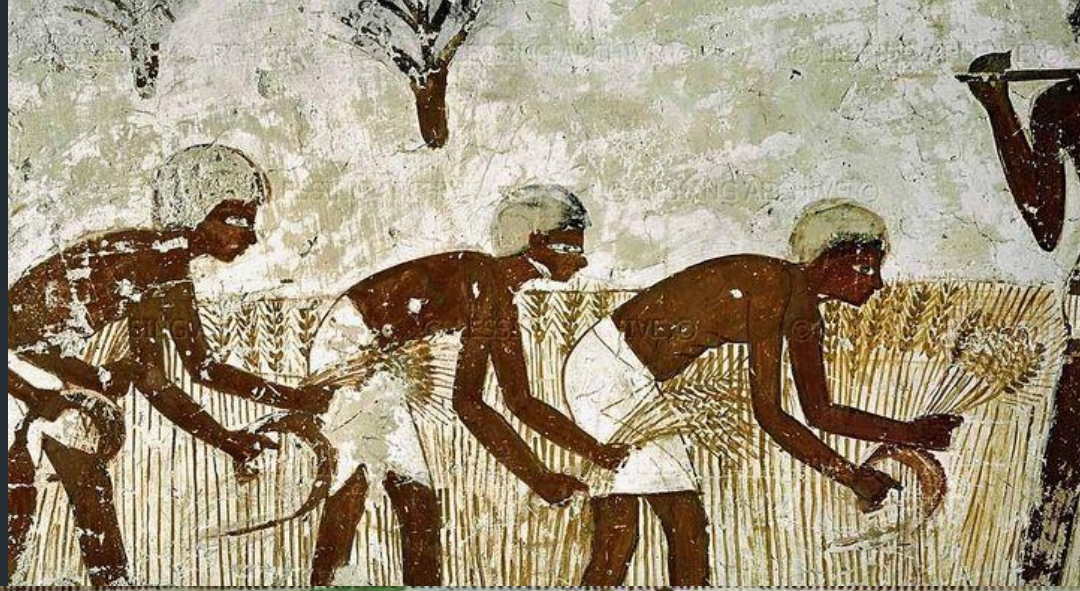
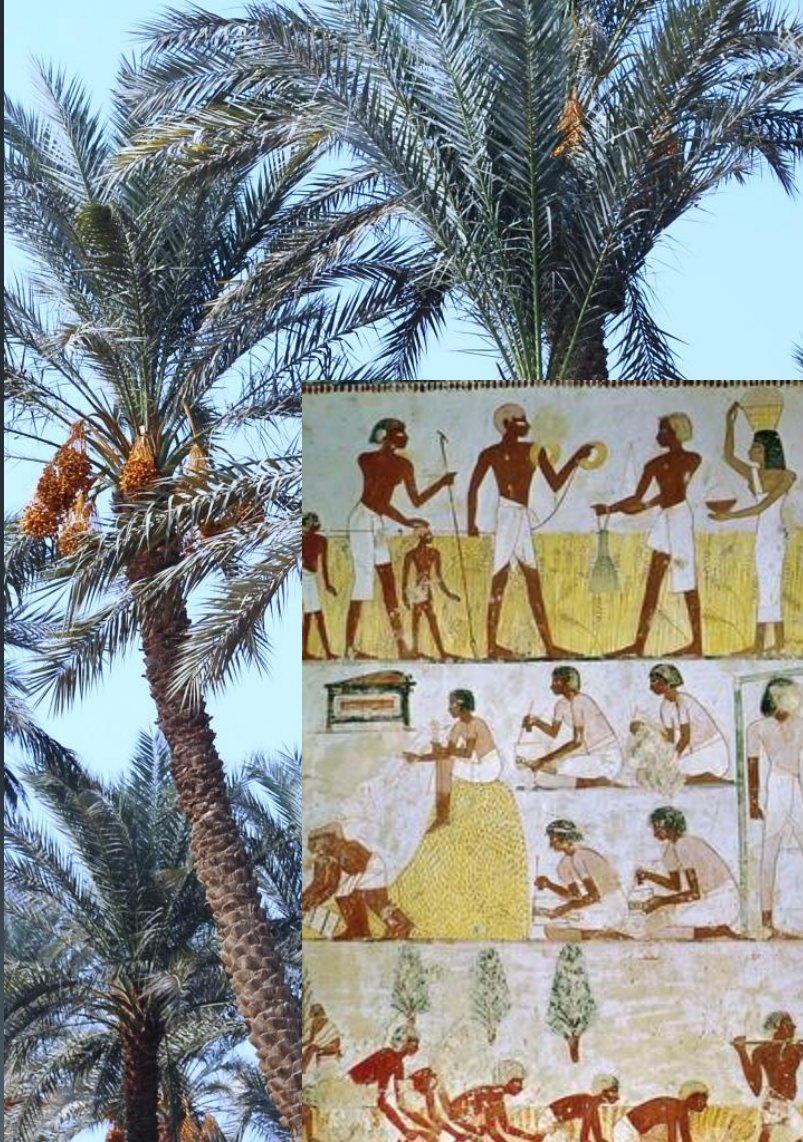
- zaměstnávala až 90% obyvatelstva
- 3 roční období (achet, peret, šemu)
- selo se na podzim po skončení záplav (červenec – listopad)
- sklizeň na jaře
- základní plodiny ječmen a pšenice (ječmen měl až do Nové říše větší cenu) – obilí spolu s chlebem a pivem sloužilo jako platidlo
- důležité i další plodiny zejména datle, fíky a některá zelenina (cibule a česnek archeologicky doloženy až ze Střední respektive nové říše)
- vinná réva také pěstována až od pozdějších období
- Chov – dobytek vysoce oceňován, některé oblasti v určitých obdobích specializovány na chov viz Východní delta ve Staré říši)

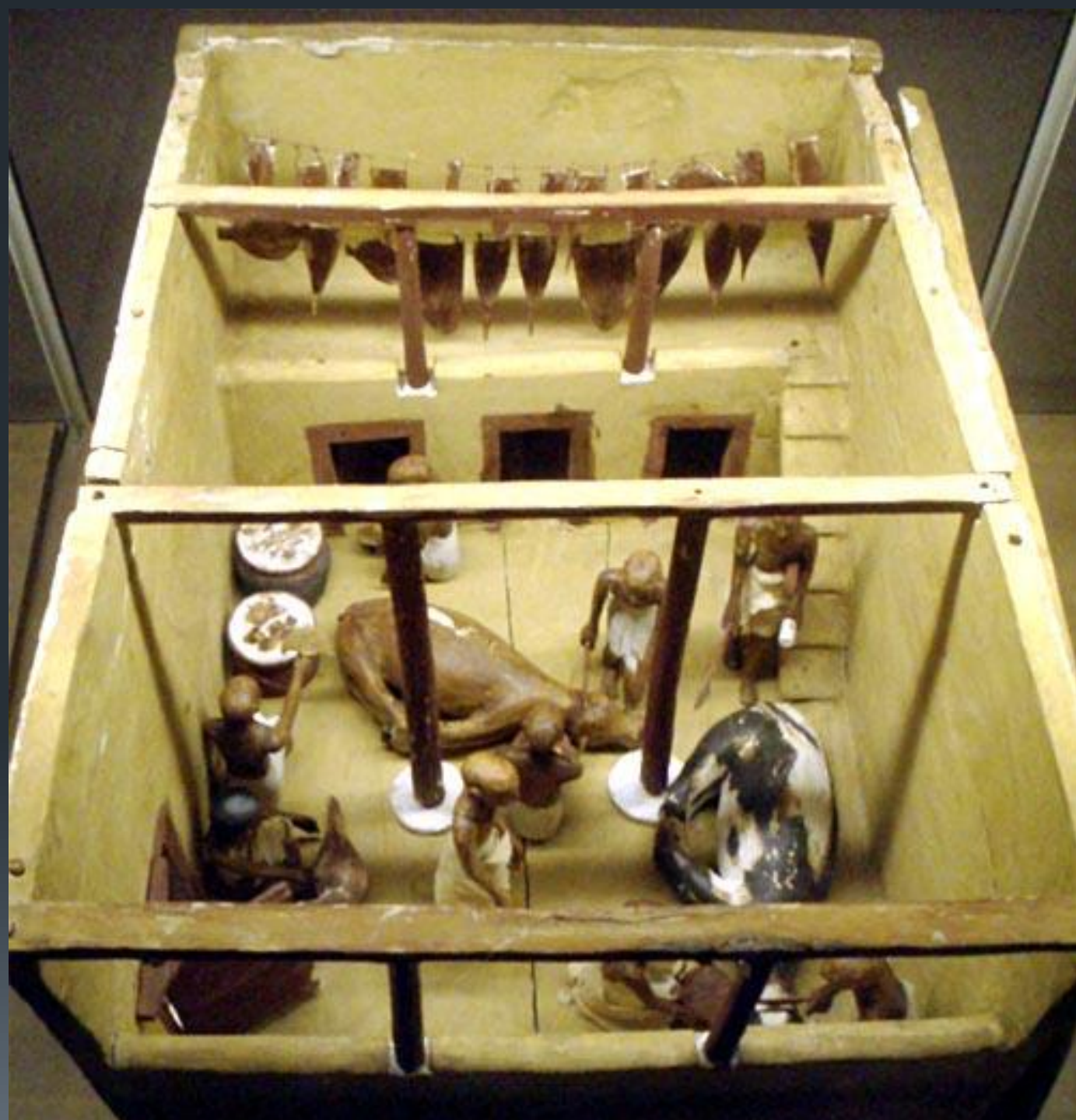

Stravování

- jídlo a nápoje zobrazené v hrobkách nebo zmiňované v obětních formulích, zaříkadlech a modlitbách či zanechané v hrobkách ! nebyly zamýšleny k zobrazení reality, ale to, co by si zesnulý na onom světě přál!
- zobrazovali: maso, chleby, pivo, víno a některé druhy zeleniny = většina zahrnuta pro symboliku a náboženský význam
- základ stravy= CHLÉB (různé druhy); obilí (pšenice a ječmen)
- PIVO (též součást platu, možné, že jej pily i děti)
- slakosti/ sladké chleby – sladidlo – bohatí med, jinak ovoce (zejména datle a carob)
- dopisy z Kahunu příležitostně zmiňují zeleninu (např. cibuli)
- nálezy ovoce a zeleniny – málo (v podstatě hlavně datle a semínka vodních melounů, čočka, boby, hrášek, groundnuts) na základě paralel z jiné doby apd. – salát, česnek, celery, granátová jablka
- RYBY
- maso – zejména hovězí – drahá komodita, většina stád patřila chrámům; maso dostupné širším vrstvám = vepřové

Odívání

- základní materiál = LEN
- v Kahunu doklady přísné regulace produkce, distribuce i konzumace (dopisy vážící se ke tkaní)
- v Kahunu se našla i obarvená vlna, ale ta byla později datována do středověku; nikde jinde se nenašel nález vlny datovatelný do MK, pravděpodobně se tedy nepoužívala
- malby + Meketre = detaily procesu pěstování lnu, předení a tkaní; representované detaily podporuje i archeologická evidence z Kahunu
- 2 hlavní stádia produkce 1. příprava surového materiálu (muži), 2. tvorba finálního produktu (ženy)
- v Kahuhu nelezely různé typy vlákna: drsné, středně jemné (většina) a několik velmi jemných (nedochoval se, ale žádná oděv)
- tkaní spíše ženy než muži
- části tkalcovských stavů nalezené v Kahunu
- utkaná látka se vymyla a vybělila – muži
- většina oděvů ponechána bez ozdob, vyjma plisování

UC31182

Crafts and Trades

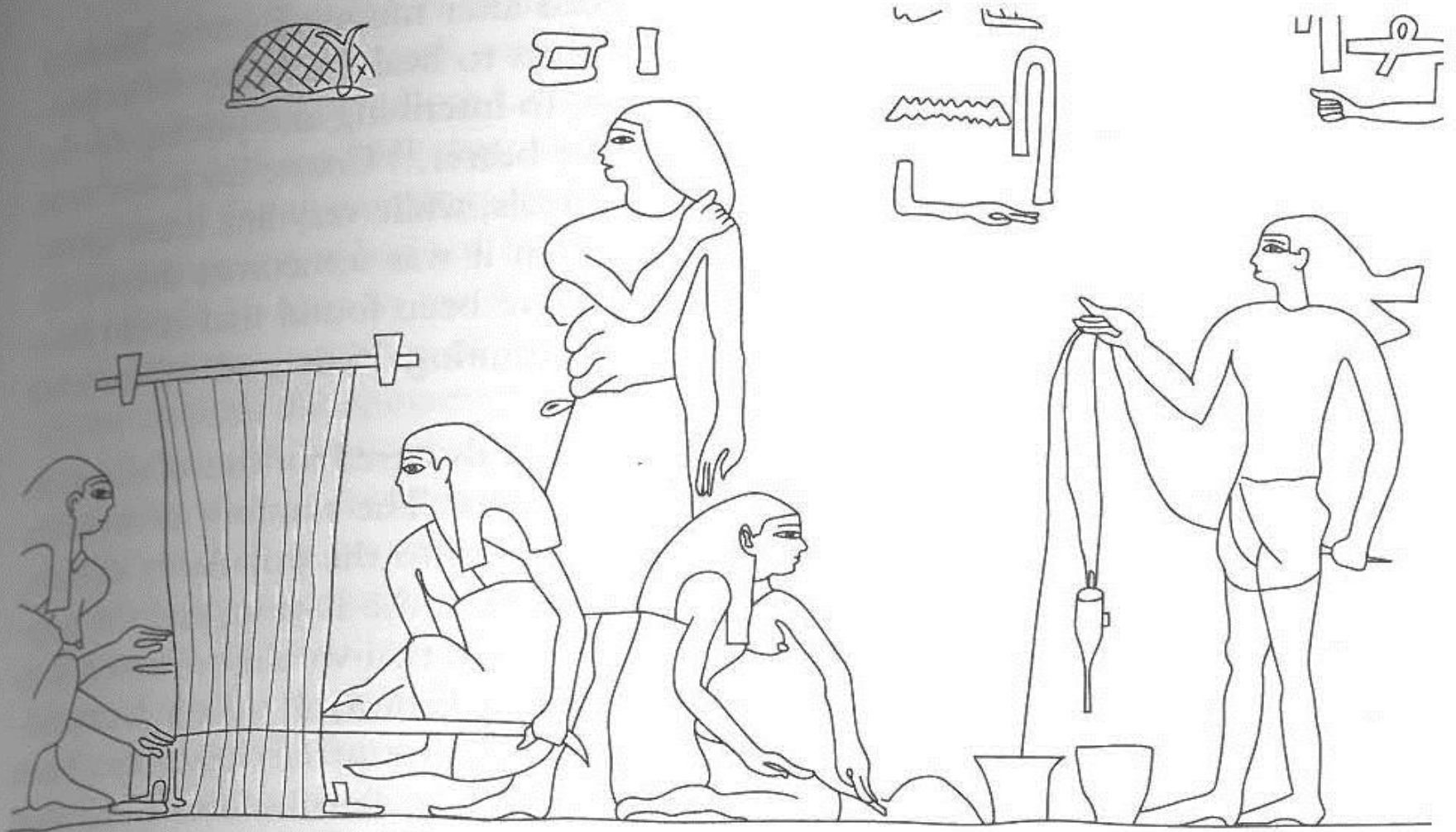

Figure 5.1 Drawing of weaving women in the Middle Kingdom tomb of Khnumhotep II (Beni Hassan tomb 3) (courtesy of Sam Channer).

Kosmetika, šperky

- pravidelné mytí, vyplachování úst a česání
- užívání kosmetických prostředků jednou ze základních složek péče i tělo
- důležitá součást každodenního královského rituálu a chrámového kultu
- líčidla z drcených nerostů – galenit, malachit... líčení očí vedle snahy o zkrášlení, zřejmě i symbolický náboženský význam a snad ochrana očí před nadměrným zářením a chorobám
- oleje a masti připravované extrakcí vonných látek v tucích
- tetování
- s užíváním kosmetiky sloužila celá řada druhů nádob a náčiní: palety, jehlice, hřebeny, kosmetické lžičky, pinzety, zrcadla apd.
- paruky – vývoj, lze podle nich datovat

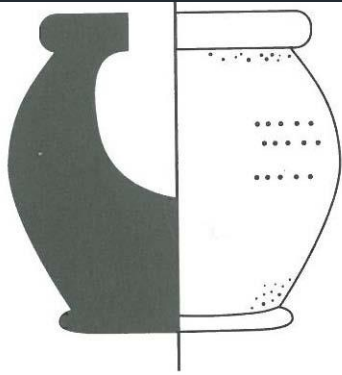

Figure 4.1 Drawing of kohl pot after The Manchester Museum, The University of Manchester, EGY151a (h. 4.7 cm × w. 5.9 cm) (courtesy of Sam Channer).

The Stuff of Life

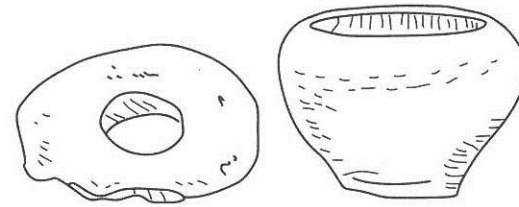

Figure 4.2 Drawing of kohl pot and lid after The Manchester Museum, The University of Manchester, EGY149 (h. 2.9 cm × w. 4.3 cm) (courtesy of Sam Channer).

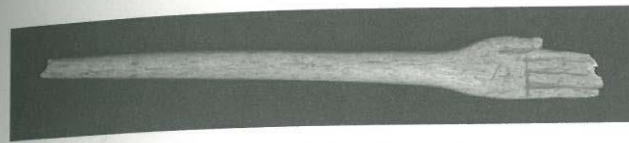

Figure 4.4 Ivory hairpin UC16681 (l. 7.6 cm) (courtesy of the Petrie Museum of Egyptian Archaeology).

© ARADO DE LUCA

28419

Cestování a transport

- velká část populace nebyla mobilní
- Hlavní dopravní tepna = NIL
- část roku nesplavný
- hlavní dopravní prostředky LOŇ a OSEL

- LOŇ (až okolo 10 termínů):

- OSEL byl prvním „korábem pouště“

- je schopen nést náklad okolo 100 kg
- vydrží cca 2 dny bez vody
- nenáročný na stravu

Pap. UC 32201 (bAk n pr-Dt Irisu to jmy-rA aHnwtj Sikainu)

... I arrived to the quay of Hutnebes in month 4 of Smw, day 5 at the time of morning and found the lord I.p.h had already sailed south...I sent to you the xrp Henat in the jmw-boat which I found at the quay of Hutnebes and I have had him bring you a cargo load – thought Baket had the ship sent off one fully loaded...Account of the cargo assignet to the xrp Henat: coarse-barely 50 heqat, ...floor mats....mats (too fragmentary)

Pap. Reisner II, section E (vizier Antefoker to imy-rA.w pr)

....See that you shaves yourselves and may you prepare according to everything which I ordered you, and send downstream 150 heqat of emmer a double-heqat of mdt and 10 000 tr-loaves to the Residence for each one of you

Trávení volného času (výběr)

- někdy je těžké odlišit pracovní a volnočasové aktivity; „baviči“ měli větší množství rolí VIZ zpěváci, tanečníci a hudebníci, pracovali v chrámech, ale také bavili na banketech apd.; tanečníci navíc zřejmě hráli důležitou roli při pohřbech
- TANEC: soudě z kreseb primárně určen pro diváky, sktriktní separace mezi diváky a tanečníky, až na řídké výjimky tančili muži a ženy odděleně, tanečníci nosí odlišný oděv
- HUDBA: nelze zrekonstruovat jak zněla, na většinu hudebních nástrojů hrály, jak ženy tak muži, ale od MK začaly ženy převažovat, některé hudební nástroje měly v jiných kontextech jiné konotace
- HRY též na hranici mezi hrou a rituálem (senet, šakali – neznáme pravidla)
- LITERATURA

16722

UC59189

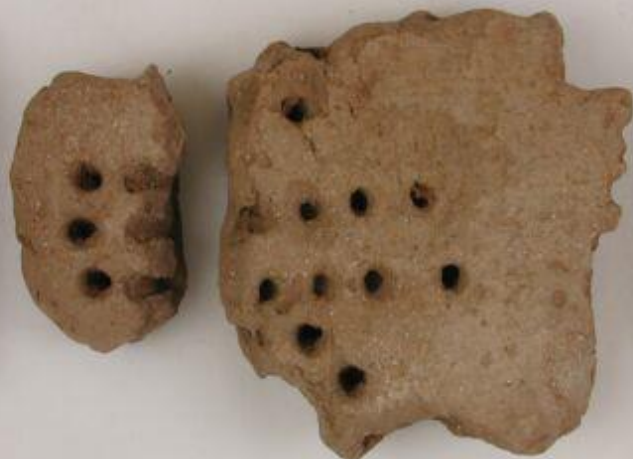

2320

31348

21182

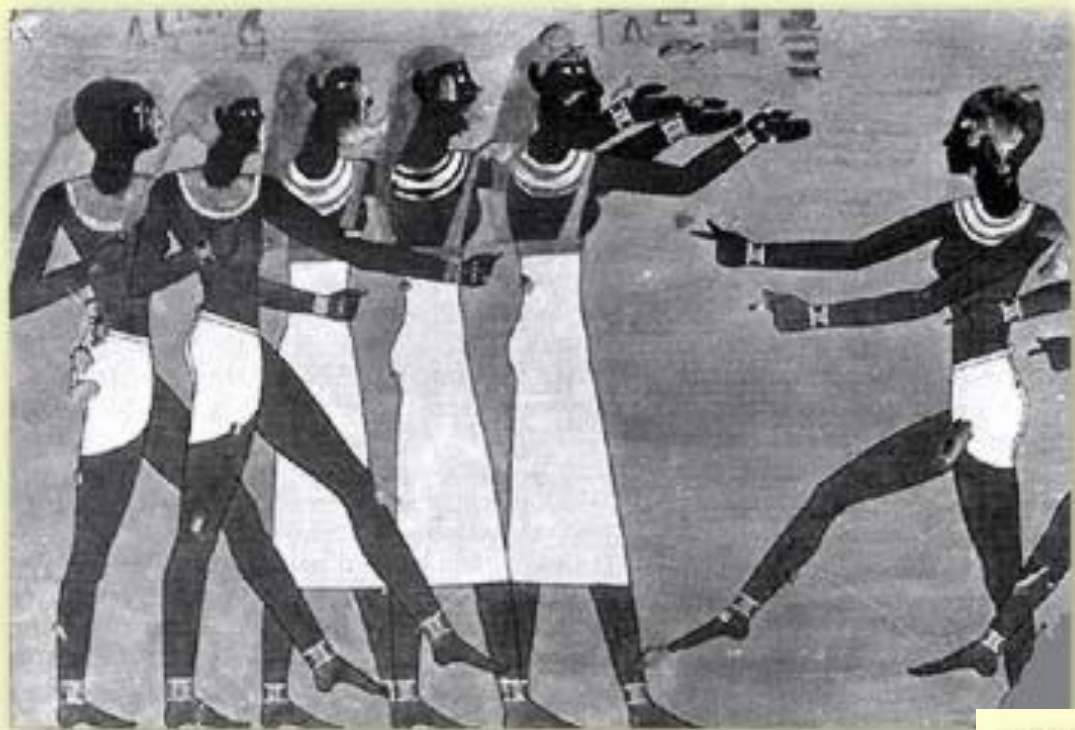

59112

59185

Kam za každodenním životem starých Egyptanů

- Předměty jsou v podstatě ve všech světových muzeích !!!
- Sbírka Náprstková muzea v Praze (vystavována jen občas)
- Louvre
- Turín
- <http://collezioni.museoegizio.it/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&>
- <http://petriecat.museums.ucl.ac.uk/>

*Děkuji za
pozornost!*

